

Bogo Jakopič, Bogdan Knavs

DUHOVNIKI, ZAČETNIKI POUKA ZA GLUHE NA SLOVENSKEM IN NJIHOVI DOBROTNIKI

Gluhe osebe so bile v preteklosti deležne različnih usod, ki so se kazale tako v osebnem kakor tudi družbenem odnosu do njih. V starem veku so imeli ljudje večinoma negativen odnos do njih. V Šparti, na primer, so take otroke kmalu po rojstvu prepustili na milost in nemilost divjim zverem.

Drugačen odnos do gluhih je v starem veku vzpostavilo pravzaprav šele krščanstvo. Iz Svetega pisma razberemo, da je bilo v tisti dobi kar dosti gluhih. Tako najdemo v Svetem pismu besede: »Kdo je dal človeku usta? Kdo naredi človeka, da je nem ali gluh, da vidi ali da je slep?« (2 Mz 4, 11.) Prav tako najdemo pri kralju Davidu: »Jaz sem kakor gluh, ne slišim, kakor mutec, ki ne odpira svojih ust. Postal sem kakor mož, ki ne sliši in nima ugovorov v svojih ustih« (Ps 38, 14–15), torej kot otrok, ki se ne more braniti, če mu kdo dela krivico. Zato opominja Salomona: »Odpiraj svoja usta za mutca, za pravico vseh prizadetih« (Prg 31, 8). Prav tako lahko v knjigi Pregovorov beremo: »Uho, ki posluša, in oko, ki gleda, oboje je naredil Gospod« (Prg 20, 12). V tretji Mojzesovi knjigi je Mojzes zaradi grdega ravnanja nekaterih Izraelcev z gluhiimi dal prepoved: »Ne preklinjaj gluhega!« (3 Mz 19, 14).

V Svetem pismu nove zaveze Marko pripoveduje o tem, kako je Jezus prišel h Galilejskemu morju in ozdravil gluhonemega z besedami: »Odpri se!« (Mr 7, 31–37). Tudi evangelista Matej in Luka pripovedujeta, kako je Jezus ozdravil od hudega duha obsedenega gluhonemega, da je spregovoril.

Zelo slab položaj so imeli gluhi tudi pri različnih drugih narodih. Rimljani so odrekli gluhonemim vsakršne državljanske pravice. Niso smeli voliti in bili so tudi brez pravice, da komu kaj darujejo. Gluhonemi so morali imeti posebnega oskrbnika, če so podedovali premoženje. Tako je napisano tudi v zakoniku cesarja Justinijana iz leta 526.

V srednjem veku so v nekaterih evropskih deželah ustanavljali posebne azile za gluhe ali pa so zanje skrbeli nekateri samostani. Tako je bilo na primer v Srbiji. V Španiji se je prvi pravi premik v zvezi s problematiko gluhonemih začel šele z benediktincem Pedrom de Poncejem, ki je leta 1570 prevzel troje gluhonemih otrok v uk. Lahko bi navedli še nekaj drugih duhovnikov in učiteljev, ki so se posebej ukvarjali s poučevanjem gluhih, na primer opata Charlesa Michaela de l'Épreja, ki je zaslovel kot učitelj gluhih po vsem svetu.

Na Slovenskem bi mogli z vso pravico in z vsem spoštovanjem omeniti kot prvega učitelja in dobrotnika gluhih kanonika Valentina Staniča (1774–1847). Kanonik Stanič je leta 1840 ustanovil gluhonemnico v Gorici, prvi slovenski zavod za gluhoneme, ki je nastal z dotacijami dobrotnikov in ob pomoči države, od novembra 1846 do svoje smrti 29. aprila naslednjega leta pa je bil tudi njen ravnatelj. Vsaj dvakrat je daroval tudi večje vsote denarja za šolanje gluhih. Njegovo zastojno delo pomeni šele začetek podobnih plemenitih ljudi v korist malih ljudi.

Poleg Valentina Staniča je bilo še veliko duhovnikov, ki so dali svojevrsten pečat surdopedagoški vedi. Med bolj pomembnimi je bil profesor filozofije na ljubljanskem liceju dr. Anton Jarc. Rojen je bil v Ajdovcu na Dolenjskem 15. avgusta 1813. Šolal se je v Novem mestu, licej in teologijo pa je študiral v Ljubljani. Študij teologije je nato nadaljeval v Avguštiniju na Dunaju (1839–1842). Po povratku z Dunaja je bil najprej kaplan na Vrhniki (1842–1844), nato je postal profesor filozofije na ljubljanskem liceju, kjer je delal od 1844 do 1849. V sestav filozofije je prišla tedaj tudi pedagogika, čeprav še ni bila priznana kot poseben predmet. Na ljubljanskem liceju je imel dr. Jarc predavanja iz surdopedagogike za bodoče duhovnike in učitelje. Iz zgodovine surdopedagogike je znano,

da je imel dr. Jarc – z odobritvijo visokošolskega sveta ilirskega gubernija 3. oktobra 1845 – ciklus predavanj o metodiki izobraževanja gluhih, ki ga je poslušalo 16 študentov zadnjih treh letnikov študija filozofije in teologije. Tečaj iz surdopedagogike so opravili s prav dobrim in odličnim uspehom. Čeprav je imel Jarc tečaj samo enkrat, so se očitno že takrat zavedali, kako pomembno je izobraževanje učiteljev gluhih; tudi zaradi tega je Jarc svetla zvezda na tedanjem pedagoškem nebu. Bil je zelo markantna osebnost. Nekaj let je bil nadzornik srednjih šol na Hrvaškem in v Slavoniji, leta 1861 je celo vodil šolstvo pri pokrajinski vladi Kranjske ter bil glavni šolski nadzornik za Kranjsko vse do leta 1869. Nadvse pomembno je, da so pokrajinska vlada in tedanje inštitucije čutile živo potrebo po vzgoji kadrov, ki bi poučevali gluhe.

V goriškem zavodu je v prvi polovici 19. stoletja poleg že omenjenih surdopedagogov deloval Janez Budal, duhovnik, ki se je rodil 4. septembra 1807 v Št. Andražu pri Gorici. Izhajal je iz ugledne družine intelektualcev. Šolal se je v Gorici, kjer je leta 1832 končal bogoslovje ter šel najprej za kaplana v Šempeter pri Gorici, nato pa leta 1837 v Šempas. Od tam je bil pozneje premeščen na osnovno šolo v Gorici za kateheta. Po tem je bil nekaj časa profesor pedagogike v goriškem srednjem semenišču. Po Staničevi akciji in ustanovitvi zavoda za gluhe v Gorici je bil tam ravnatelj od novembra 1840 do leta 1843, ko je predal dolžnost nasledniku Janezu della Bonni, ki je to nalogo opravljal štiri leta, od 1843 do 1847. Pozneje je ravnateljstvo zavoda zopet prevzel Budal in tam ostal vse do leta 1856. V zavodu je vpeljal poklicno izobraževanje gluhe mladine, uredil status učiteljev zavoda ter z loterijama v korist zavoda pridobil 57.800 goldinarjev premoženja. Napisal je tudi dve knjigi v italijanščini: *Poročilo o nastanku in sedanjem stanju Zavoda za gluhe v Gorici* (1843) in *Zgodovinsko poročilo o institutu gluhonemih v Gorici* (1856). Goriški zavod je zapustil v letu 1856, ko je bil imenovan za dekana v Kanalu, kjer je služboval do leta 1859. Nato je postal kanonik in ravnatelj srednje goriške bogoslovnice ter tam deloval do leta 1864, ko je postal škofijski šolski nadzornik. Umril je 2. avgusta 1878 v Gorici, pokopan pa je v rodni vasi.

Po Budalovem odhodu iz goriškega zavoda je na čelo te ustanove prišel Andrej Pavletič in jo vodil naslednjih 30 let. Bil je tako pomemben za razvoj ustanove, da si zavodskega življenja brez

njega ne moremo predstavljati. Izpeljal je reformo izobraževanja gluhih deklific; da bi dobil kader za delo z njimi, je v šolskem letu 1884/85 organiziral tečaj za surdopedagoge, ki ga je obiskovalo 14 učiteljev slovenske narodnosti.

V drugi polovici 19. stoletja, natančneje, leta 1886 je bil odprt zavod za gluhoneme deklice v Šmihelu pri Novem mestu. Tudi ta zavod, pravzaprav šola, je nastal z darovi dobrotnikov, največ pa je prispeval Tadej baron Mertel, predsednik trgovinske komore na Dunaju. Baron Mertel je to večjo posest s hišo kupil zato, da bi jo dal preurediti za svojega bolnega sina. Vendar je ta kmalu umrl, zato je baron imetje s hišo vred daroval šmihelski župniji v humanitarne namene z željo, da se tu odpre šola za revno žensko mladino iz Slatnika in okolice. Župnik iz Novega mesta, frančiškan p. Bernard Vovk se je obrnil na predstojništvo »ubogih šolskih sester de Notre Dame« v Gorici, naj pridejo v Slatnik, ustanovijo v Mertlovi hiši samostan in odpro šolo. Šmihelskemu župniku Antonu Peterlinu je naročil, naj priskrbi vse, kar je potrebno za ustanovitev samostana in šole. Ker pa je bil Slatnik daleč od mesta, ni bil primeren za ženski zavod in otroke iz Novega mesta, zato je Peterlin prodal posestvo v Slatniku in kupil župnišče blizu šmihelske cerkve, kjer je v letih 1885 in 1886 sezidal novo zgradbo za samostan in šolo. 15. novembra 1886 je že stekel pouk in zaživel je tudi oddelek za gluhoneme deklice, živeče v Sloveniji. Oddelek je imel sedem učenk. Verski list *Zgodnja Danica* iz tega leta nam o tem dogodku poroča z besedami: »Posebna sreča je ne samo za Dolenjce, temveč tudi za druge slovenske pokrajine, da se bo odprla šola za gluhoneme deklice, katero bodo sledečega meseca odprle te spretno vzgojiteljice ženske mladine (šolske sestre).« Gluha dekleta so bila namreč v večjih težavah kot mladi gluhonemi moški. Ti so se v 19. stoletju poleg šolanja v Gorici uspešno šolali tudi na drugih avstrijskih zavodih, na primer v Linzu, Gradcu in drugod. Ker se je poleg drugih učnih načrtov za posamezne predmete ohranil tudi učni načrt za versko vzgojo, ga bomo navedli. Religioznemu pouku so v tej šoli posvečali veliko pozornost. V učnem načrtu so upoštevali posamezne enote, kot so: Prvi ljudje in raj, Bog vse vidi, Potop in Noe, Cerkev v Šmihelu, Dvanajstletni Jezus v templju, Jezus dela čudeže (tu je omenjen tudi čudež o vrnitvi sluha). Uporabljali so dva priročnika, *Zgodovino Svetega pisma* in *Krščanski nauk*, učbenika, ki so ju tedaj uporabljali

tudi pri pouku v rednih šolah. Šola je delovala do 30. julija 1904.

Medtem pa je bil z darovi dobrotnikov leta 1900 ustanovljen Kranjski ustanovni zavod za gluhone-me v Ljubljani, ki so ga vzdrževali vsaj do leta 1905; zato je prav, da omenimo ustanove, ki so prispevale sredstva za vzdrževanje šole in internata.

Med ustanovitelji je kot prvi naveden prelat in stolni kancler Frančišek Schnid s psevdonimom Frančišek Holdheim, ki je 4. junija 1830 vložil 8 delnic avstrijske nacionalne banke pri ilirskem guberniju, da bi se začela vzgoja gluhtonemih otrok s Kranjskega in Koroškega. S potrdilom ministrskega sveta in obvestilom c. kr. ministrstva za bogočastje in nauk z dne 3. julija 1859 št. 4260 se je ustanovni zaklad F. Holdheim razdelil med obe kroni in Kranjsko in Koroško, pri čemer je delež Kranjske 5.929 goldinarjev in 49,25 krone, končni blagajniški ostanek pa je bil 113 goldinarjev in 88,25 krone. Pozneje so se ustanovi F. Holdheima pridružili še upravitelji št. 2, 3, 4, 5, 6 in 7.

Tako je kot št. 2 z njo upravljal Jožef Skušek, kaplan v Železnikih. Z odstopnim pismom in ustanovnim pismom, ki je pri gubernialnem aktu št. 648 ex 1873, je 15. oktobra 1830 volil 925 goldinarjev 26 kron za ustanovitev zavoda za gluhone-me in slepe v Železnikih.

Številko 3 ima Benjamin Jelovšek pl. Fichtenan, upokojeni stotnik, ki je umrl v Novem mestu 8. marca 1839, je v svoji oporoki z dne 9. julija 1836 volil obligacijo za 400 goldinarjev, in sicer polovico za ustanovitev zavoda za gluhone-me in polovico za ustanovitev zavoda za slepe na Kranjskem. S potrdilom izvršiteljice oporoke gospe H. Jelovšek se je glavnica razdelila tako, da so izdali znesek 200 goldinarjev Holdheimovemu ustanovnemu skladu za gluhone-me in 200 goldinarjev ilirskemu ustanovnemu skladu za slepe.

Številka 4 je bil Anton Alojzij Wolf, ki je bil od leta 1824 do 1859 ljubljanski knezoškof. Rojen je bil v Idriji 24. junija 1782, umrl v Ljubljani 7. februarja 1859. V oporoki dne 17. avgusta 1858 je volil 8 državnih zadolžnic, skupaj 8.000 goldinarjev, zavodu za gluhone-me, ki bi se morda ustanovil v Ljubljani, ter odredil, da se letne obresti ne smejo uporabiti, dokler se ne ustanovi zavod, ampak da se morajo kapitalizirati v korist zavoda. Če pa bi kazalo, da se tak zavod v Ljubljani ne bo ustanovil, naj se voljeni kapital razdeli po komisiji ubožnih zavodov domačim revnim otrokom v Ljubljani.

Številko 5 ima Frančišek Dafner, duhovnik in dunajski meščan, ki je umrl na Dunaju leta 1851. V oporoki z dne 5. aprila 1861 je volil 3.000 goldinarjev v 5 % obligacijah nacionalnega posojila za zavod gluhtonemih v Ljubljani.

Pod številko 6 pa je naveden gotovo največji dobrotnik ljubljanske gluhonemnice, saj je v oporoki z dne 1. septembra 1862, potem ko je odredil več legatov, volil vse svoje premoženje zavodu za gluhone-me, ki naj bi bil ustanovljen na Kranjskem. Pri zapuščinski razpravi po njegovi smrti leta 1868 se je pokazalo 52.962 goldinarjev čiste zapuščine, ki jo je okrajno sodišče v Ribnici dne 22. decembra 1878 pod številko 9218 prisodilo še ne ustanovljenemu zavodu za gluhone-me. Z ustanovo Ignacija Holzapfla so tako sezidali gluhonemnico v Ljubljani, kar piše tudi na spominski plošči; mestna občina Ljubljana je zato ulico na severni strani zavoda imenovala Holzapflava ulica.

Kdo je bil mož, ki je postal s svojim volilom »materialni oče« ljubljanske gluhonemnice? Prav je, da o velikem dobrotniku povemo nekoliko več. Ignacij Holzapfel se je rodil 15. julija 1799 v Tržiču v hiši številka 51 očetu Francetu in materi Elizabeti, rojeni Dobrin. Starši so bili premožni, saj so imeli menda dve hiši. V duhovnika je bil posvečen 21. septembra 1823, ko je še obiskoval tretji letnik bogoslovja. Naslednje leto je bil nameščen za kaplana v Kamniku, kjer je služboval v letih 1824 in 1825. Že tedaj je kazal pisateljsko in pesniško nadarjenost. Proti koncu leta 1824 so Janez Cigler, kazniški kurat v Ljubljani, Ksaver Andrivli in kamniški kaplan Ignacij Holzapfel naprosili deželno vlado v Ljubljani, da bi smeli izdajati slovenski tednik *Slavinjo*. Holzapfel je izrazil svoje navdušenje v pesmi: »Zbud se *Slavinja* iz lipove sence! Vstan in se hlapa modrice napij! Poj! In veselja prepolna ti bodi, v srcih Slovencev spet srečo novo!« Vsebinska *Slavinje* naj bi bila nepolitična in kolikor mogoče čisto domovinska. Vendar so se na Dunaju bali premočnega slovenskega prepороda, zato policijsko ministrstvo ni dovolilo, da bi list izšel. Tako je bila domoljubna namera zatrta in pokopana v Holzapflovem srcu. Tudi v svojih poznejših službah se je Holzapfel poleg tega, da je bil dušni pastir – dve leti v Preddvoru, dve leti v Mengšu, pet let kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani –, uveljavljal tudi kot pesnik in pisatelj. Leta 1834 je bil nameščen kot župnik v Črnomlju, kjer je napisal Venec nedolžnosti. V *Kranjski čbelici* so natisnjene njegove pesmi Na

posipu hudiga grada, Pod slapom v povodnji, Vetrin in vrtinci, v *Zgodnji Danici* leta 1858 pa Posvetna nečimernost. Sodobnik France Prešeren ga je hudomušno ošvrknil v zapisu Lesničnjeku in Levičnjeku: »Kako bi neki sladke pel Lesničnjek? Kako bi neki prave pel Levičnjek?«

Kakor ga opisujejo njegovi življenjepisi, je bil Holzapfel majhne in nekoliko debelušne postave, bistrega uma, zelo goreč, a hkrati zelo strog pastoralni delavec. Bil je plemenit in skromen in je veliko prihranil, toliko da je lahko z dobrodelnostjo mnoge osrečil. Leta 1848 je postal župnik in dekan v Ribnici. Takoj je postal častni konzistorialni svetnik in okrajni šolski nadzornik. Zaslovel je kot dober šolnik. Ena njegovih glavnih zaslug je bila dograditev veličastne ribniške cerkve leta 1867. Popolnoma dokončati pa je ni mogel, ker ga je v začetku leta 1868 napadla pljučnica in je 21. januarja umrl. Tako je ribniška cerkev prvi spomenik njegovega dela, drugi njegov znamenit prispevek pa je ljubljanska gluhonemnica, ki bo večno povezana z njegovim imenom.

Holzapflu so postavili spomenik, ki si ga je zaslužil, že na vrhu stare gluhonemnice na Zaloški cesti 5. Ker je bila ta streha pred leti prodana, so prenesli njegov spomenik z Zaloške ceste k njegovemu zavodu, kjer stoji še danes s pomembnim zapisom gluhih: »Naš oče!«

Zadnje večje volilo za gluhonemnico v Ljubljani, ki ima v registru številko 7, je volilo Frančiške grofice Stubenberg, roj. Aicholzer (29. februar 1796 - Ljubljana, 3. marec 1868), vdove po c. kr. komorniku in gubernialnemu svetniku, lastnice fužin Mulner pri Beljaku. V svoji oporoki z dne 23. novembra 1866 je volila 4.000 goldinarjev v obligacijah za zavod za gluhoneme, ki naj bi se ustanovil v Ljubljani. Odredila je, naj se uporabljajo obresti tega kapitala za vzdrževanje dveh gluhonemih dečkov in deklic s Kranjskega v gluhonemnici v Gorici, dokler ni ustanovljen tak zavod v Ljubljani.

V učnem programu ljubljanskega zavoda je bila vseskozi tudi verska vzgoja. V novoustanovljeni gluhonemnici je 26 let kot katehet služboval Viktor Šega. Po pripovedi starejših učiteljev je bil vesele narave in se je zelo trudil za nazoren pouk verouka, ki ga je praktično poživil z raznimi eksponati pa tudi z živalmi, na primer z veverico ali pticami. Močno se je tudi zanimal za socialni položaj gluhih učencev. Stanovske tovariše je opisal v spominih na gluhonemnico v zborniku *40 let gluhonemnice v Ljubljani* (1940, Ljubljana). V članku *Spomini na gluhoneme učence* pravi:

Kar se tiče odnošajev med učenci in učitelji, moram poudarjati, da je obstajala med njimi nekaka duševna zveza: očetovsko-materinska skrb. Niso bili samo strokovno izobraženi, imeli so srce za svoje učence, polno sočutja in ljubezni, ki niso skrbeli zanje samo v zavodu, ampak tudi po njihovem izstopu, ko so jim preskrbovali učna mesta pri obrtnikih, jim poiskali službe, jim pomagali do kruha in se zanimali za njihovo življenje v poznejših letih. Opozarjam pri tej priliki, da so v zadnjih letih v raznih krajih naše domovine Slovenije gluhonemi s predstavami javno nastopili in tako občinstvu pokazali, kaj je iz njih, nekdanjih sirot, ki še besedice niso znali spregovoriti, naredila ljubljanska gluhonemnica.

Šegova biografija je manj znana. Kolikor vemo, je bil, preden je prišel za veroučitelja v gluhonemnico, nekaj časa vojaški kurat.

Znan je Alojzij Tome, ki je bil rojen v Ljubljani 25. junija 1889 in tam končal osnovno šolo in gimnazijo z maturo (1900–1909). Šest semestrov prava je poslušal na Dunaju, od 1913 do 1915 je študiral teologijo. Ordiniran je bil junija 1915. Od 1916 do 1918 je služboval kot kaplan v Mokronogu, leta 1919 v Radovljici, od 1920 do 1929 je bil katehet pri uršulinkah v Škofji Loki, od 1930 pa pri sv. Jakobu v Ljubljani. Leta 1932 je šel na specializacijo za poučevanje verouka gluhih otrok v München. Hospitiral je pri dr. Rechbergerju ter se v njegovem zavodu za gluho mladino usposobil za kateheta gluhih. Od leta 1936 do upokojitve leta 1945 je bil katehet v gluhonemnici v Ljubljani. O verski vzgoji gluhih je ljubljanske bogoslovce učil še vrsto let. O tem je tudi pisal (v omenjenem zborniku *40 let gluhonemnice v Ljubljani*, str. 72–74), pripravil je molitvenika za gluhe *Moj Jezus* (1932) in *Molitvenik za gluhoneme* (1944) in *Katekizem za gluhoneme* (1939). Sestavil je tudi učni načrt za verouk za poučevanje gluhih. Ob smrti je zapustil gluhim kot volilo del svojega skromnega premoženja. Umrl je 19. 7. 1970 v Ljubljani.

Po prizadevanjih učiteljstva ljubljanske gluhonemnice je že v stari Jugoslaviji vzniknila prepotrebna humanitarna ustanova Podporno društvo za gluhonemo mladino v Ljubljani, ki je bilo ustanovljena pri ljubljanskem zavodu 10. decembra 1930. Društvo je odobrila uprava Dravske banovine pod št. II-34426 z dne 22. novembra 1930 kot humanitarno društvo, ki moralno in materialno pomaga slušno prizadeti mladini do polnoletnosti z namenom:

- da čim več prizadete mladine obiskuje šolo in se izobražuje;
- da učencem, ki so končali šolo, pa so revni, omogoči poklicno usposabljanje;
- da z javnimi predavanji in izdajanjem brošur seznanijo širšo javnost o potrebi šolanja slušno prizadetih, o gluhoti in o njenih posledicah;
- da pomaga reševati vsa vprašanja, ki zadevajo gluhoneme;
- da ustanovi take ali podobne podružnice ali poišče zastopnike slušno prizadetih v vseh občinah in okrožjih v Sloveniji.

Upravni odbor so sestavljali predsednik Fran Vedernjak, sodni svetnik v pokoju, tajnik je bil učitelj zavoda Vilko Mazi, blagajničarka učiteljica Vita Zupančič, člani pa so bili Ciril Sitar, Anton Urbančič in ravnatelj zavoda po funkciji. V okviru društva je z namenom, da propagira društveno delo, tajnik Vilko Mazi napisal tri brošure: *Usoda gluhoneme mladine* (1933), *Pomoč gluhonemi mladini* (1937) in *Pomoč najbednejšim* (1941). Ob zadnji knjižici je ob desetletnici delovanja društva odbor izdal spomenico z naslovom *Deset let Podpornega društva za gluhonemo mladino (1930–1940)*. Da bi spodbudilo gluho mladino k učenju in primernem obnašanju, je društvo ustanovilo sklad Vite Zupančič, iz katerega so dajali nagrade učencem štirih višjih razredov za uspešno spremljanje pouka v šoli in kot socialno pomoč revnim. Za boljše razumevanje delovanja te ustanove v času kapitalizma in gospodarske krize nam pomagajo tudi tile podatki. Društvo je uspešno delovalo vse do začetka druge svetovne vojne pri nas. Veliko zaslug imajo člani odbora, ki so znali potrkatiti na srca nekoliko premožnejšim in bolj čutečim Slovincem, da so se, kot kaže, dokaj radodarno odzvali vabilom za pomoč gluhonemim. Dr. Vedernjaku, prvemu predsedniku društva, so sledili trije zelo ugledni predsedniki: dr. Henrik Steska, dr. Oton Papež in ljubljanski veletrgovec Šarabon, ki je vodil društvo do začetka vojne. Po statistiki iz leta 1940 je društvu naklonilo podporo 48 slovenskih občin in darovalo 7.942 dinarjev, kar je bila kar lepa vsota. Kraljevska banska uprava je darovala 1.500 dinarjev, denarni zavodi pa so pri nas darovali 5.130 dinarjev. Leta 1940 je imelo društvo 699 članov, ki so prispevali vsak po 12 dinarjev. Imelo je tudi pet pokroviteljev, ki so vplačali vsaj enkratni znesek 1.000 dinarjev, in dva ustanovna člana, ki sta vplačala vsaj 500 dinarjev. Veletrgovec Šarabon je vplačal znesek 10.000 dinarjev.

V sklad Vite Zupančičeve so tokrat darovali 445 din. Številni drugi darovalci so darovali društvu še 15.360 dinarjev, medtem ko so se številne tovarne in podjetja izkazali z blagovnimi darili. Ohranjeni so podatki o darovalcih in vsotah od leta 1930 do 1940. Če pregledamo porast članov po letih v tem razdobju, vidimo, da je bilo leta 1931 le 95 članov, medtem ko jih je zadnje leto zapisanih že 706. Glavnica društva je bila z darovi in dotacijami iz društvenega premoženja v letu 1936 12.095 dinarjev, leta 1940 pa že 47.300 dinarjev. Vzporedno z rastjo Podpornega društva za gluhonemo mladino je rasel tudi sklad za dom gluhih. V brošuri *Pomoč najbednejšim* iz leta 1941 lahko o dobrotnikih gluhoneme mladine preberemo tole:

Predvsem smo dolžni spomin dobrotnikom, ki niso pozabili naših gluhonemih sirot tudi v svoji oporoki ter jim naklonili večja ali manjša volila, vse pa gotovo iz enako blagega srca. Prvo volilo je prejelo Društvo leta 1932 po blagopokojni profesorici Gabriji Cidrihovi iz Ljubljane v znesku 5.000 din. Leta 1933 nam je zapustila delavka tobačne tovarne Frančiška Zieglerjeva iz Ljubljane za njene skromne razmere volilo v znesku 500 din. Leta 1937 smo dobili iz oporoke preminulega veletrgovca Josipa Urbančiča iz Ljubljane 5.000 din, pokojni trgovec Josip Eberle iz Ljubljane pa nam je zapustil 2.000 din. Dne 14. aprila 1938 je ugasnilo življenje v častiti starosti 77 let doslej največji dobrotnici naše gluhoneme mladine Antoniji Kadivčevi iz Ljubljane. Od svojih skromnih staršev (oče je bil preprost mestni delavec, mati bivša kuharica) je podedovala eno tistih ozkih štacunic, ki so se še nedavno gnetle pod frančiškanskim mostom v Prešernovi ulici. Kdor je hotel kupiti dobro in poceni usnje, se je prav gotovo oglašil pri Kadivčevi. Ta sloves je kmalu segel daleč po deželi. Poleg kupcev pa so pridno prihajali v štacunico tudi prosjaki, ki niso nikdar odšli praznih rok. Marsikateri siromašen študent in vsako dobrodello društvo je dobilo pri Kadivčevi izdatno podporo. Tako se je ta blaga žena uvrstila tudi v krog naših članov takoj ob ustanovitvi društva ter nam ostala do zadnjega zvesta. Da so ji bile naše gluhoneme sirote posebno pri srcu, pa je pokazala v svoji oporoki, s katero jim je volila velikodušen znesek 16.000 din.

Leta 1939 je prejelo društvo volilo pokojnega vratarja državnih železnic Matije Župančiča iz Ljubljane, za njegove razmere vsekakor častno, v

znesku 1.000 dinarjev. Kako na široko so se ljudje odzvali podpori Društvu, ilustrira tudi pregled darovalcev po poklicu oz. socialnem položaju. V letu 1939 je bilo včlanjenih 72 gospodinj, različnih uradnikov in obrtnikov, 68 trgovcev, 63 učiteljev, 38 duhovnikov (med njimi dva škofa), 35 zdravnikov, 30 odvetnikov, 24 profesorjev, 16 inženirjev, 12 industrialcev, 11 sodnikov, 11 gostilničarjev, 10 bančnih uradnikov, 10 posestnikov, 10 lekarnarjev, 8 pisarniških ravnateljev, 5 zasebnikov, 4 podjetja, 4 zadruga, 4 trgovske družbe, 3 poštni uradniki in 3 častniki. Poročilo kot posebno aktivno članico Društva navaja Slavo Česnjevo; kot kranjska županja je sama »nabrala« rekordno število članov, kar 167, ki so vplačali prispevke. Prvo obdarovanje iz sklada Vite Zupančičeve je bilo 24. junija 1937, deležna sta ga bila absolventa Viktor Neveda in Katarina Zelenik. Obdarovana sta bila z obleko. Prireditelj je bila ob navzočnosti vseh gojencev in učiteljskega zbora. Ob drugem obdarovanju 17. junija 1938 je sklad toliko narasel, da so bili obdarovani že štirje gojenci: Josip Ribnikar, Zlata Koren, Franc Šavs in Ernest Našič. Prejeli so obleko in čevlje. Tretje obdarovanje je bilo 21. junija 1939. Deležni so ga bili Angela Hribar, Ciril Kavčič in Viktor Ravnikar. Dobili so obleko, perilo in čevlje. Ob četrtem obdarovanju 24. junija 1940 so bili obdarovani vsi gojenci in gojenke 8. razreda, torej osem učenk in učencev. Poleg perila in čevljev, ki so jih prejeli iz sklada, je odbornik A. Volk vsakega obdaril še s tremi dobrimi žepnimi robci. Tako se je ljubljanski zavod vključil v življenje gluhih ne samo kot vzgojno-izobraževalna, temveč tudi kot posebna socialna ustanova. Žal je kmalu nastopilo štiritletno vojno obdobje, ko ni bilo več sredstev. Po vojni so se razmere precej spremenile. Privatnih, osebnih darovalcev je bilo le še nekaj, namesto tega je poskušala izboljšati gmotno stanje gluhih v danih razmerah državna skupnost.

V tistem obdobju kar nekaj let ni bilo verouka za gluhe. Kolikor vemo, je pri pripravljanju gluhih otrok na zakramente vneto sodeloval ravnatelj gluhonemnice, sedaj že pokojni Mirko Dermelj. Plemeniti pedagog in ravnatelj je vodil ob nedeljah otroke iz gluhonemnice k sveti maši v župnijo sv. Petra, saj je ustanova ozemeljsko sodila v to župnijo. To je lahko opravljal do leta 1951, ko so ga na ravnateljskem mestu zamenjali drugi. Leta 1948 so bile ustanovljene učne delavnice, v prvi vrsti namenjene izobrazbi in zaposlitvi gluhih delavcev različnih strok. Gluhi so bili tako

zaposleni in socialno zavarovani, poleg tega pa je bilo v tem času še nekaj privatnih darovalcev, med njimi tudi Mirko Dermelj. Učiteljica gluhih Matilda Podkrajšek (1887–1959) je v oporoki vse svoje premoženje – štiri hišice v Trnovem v Ljubljani, ki jih je podedovala od svoje gluhe tete – darovala slušno prizadetim osebam. Tudi kot pedagog je bila prava humanistka, ki se je še dolgo po uradnem pouku trudila z nenadarnimi učenci, da bi bolje znali snov. Poleg tega je bila vzor praktične katoličanke, ki je ves čas stala gluhim ob strani pri raznih verskih slovesnostih. Zavoda za gluho mladino se je spomnila tudi pokojna ravnateljica Jelka Godec (1928–1991), ko je darovala učiteljski knjižnici del svoje osebne knjižnice.

V letu 1952 je Cerkev doživela korenite spremembe, ko jo je država ostro ločila od šolstva. To se je seveda čutilo tudi pri delu z gluhih, pri katerem je bila verska vzgoja namenoma »pozabljena«. Bolj sistematično se je katehetsko delo z gluhih nadaljevalo okrog leta 1970, ko so se razmere v državi nekoliko ublažile in je frančiškanski pater Jakob Bijol začel verski pouk gluhih. Pater Bijol je imel dva gluha nečaka, gluhih je bil tudi njegov brat. Zato je še z večjo vnemo sodeloval pri izobraževanju gluhih o verskih resnicah in moralnih vprašanjih.

Pater Jakob Bijol se je rodil 15. januarja 1931 na Bledu. Pri krstu je dobil ime Janez. V frančiškansko skupnost je stopil leta 1949, leta 1957 je postal duhovnik. Po službah na Brezjah, v Mariboru in drugod se je za več let ustalil v bežigranski župniji sv. Cirila in Metoda v Ljubljani. Tu se je začelo tudi njegovo poglobljeno katehetsko delo z gluhih. O delu z gluhih je izjavil: »Delo s sliščimi ni lahko, z gluhih pa je še težje. Besedni zaklad je pri gluhih večkrat zelo skromen. Marsikaj je zelo težko razložiti. Skušam pač po svojih močeh dopovedati: Imejte radi Boga, svoje starše, vse ljudi, bodite dobri prijatelji, pošteni in vestni pri delu. To jim priporočam.« Tak je bil tudi sam – preprost in iskren v odnosih do ljudi in pristno dober do vsakega človeka. K verouku mu je uspelo pritegniti kar lepo število gluhih otrok. Sam se je rad udeleževal srečanj z gluhih v zavodu za usposabljanje slušno in govorno prizadetih v Ljubljani. Za svoje zastojno delo je leta 1995 prejel državno priznanje. Le nekaj let pred smrtjo je bil prestavljen na pastoralno delo v Šiško, kjer je naprej poučeval verouk za gluhe otroke. Bil je delaven, tih in ploden ustvarjalec v

Gospodovem vinogradu. Za gluhe je pripravljaj molitvenik in veroučno knjigo. Prav na njegov god 25. julija 2000 ga je zadela možganska kap, po kateri več kot leto in pol ni mogel govoriti. Umril je 16. septembra 2001. Pokopan je na ljubljanskem frančiškanskem pokopališču. Za svoje delo je dobil priznanje tako od svetnih (1995) kakor tudi od cerkvenih oblasti. Prva številka verskega glasila gluhih *Odpri se!* je bila pretežno posvečena njegovemu spominu, prav tako tudi nekrologa v *Družini* in v reviji *Brat Frančišek*.

Po njegovi smrti je pastoralo gluhih in naglušnih v Sloveniji prevzel p. Bogdan Knavs, ki ga je septembra 2004 na to službo uradno imenovala slovenska škofovska konferenca. Dejavnosti verskega centra gluhih in naglušnih so redna izobraževalna mesečna srečanja, svete maše ob praznikih, izdajanje revije *Odpri se!*, duhovne vaje, romanja, poletni tabori za odrasle in otroke itn. Z letošnjim letom pri pastoriali gluhih in naglušnih v ljubljanski nadškofiji pomaga tudi naglušni duhovnik g. Edi Strouhal.

VIRI

- JAKOPIČ, Bogo (1965–2006), *Osebni zapiski*. Ljubljana (neobjavljeno).
- (ur.) (1981), *Iz sveta tišine: Zbornik*. Ljubljana: b. n. z.
- JAKOPIČ, Bogo, SAVIČ, Ljubomir (1986), *Pota do besede*. Ljubljana: ZUSGP – Učne delavnice.
- Kongregacija ubogih šolskih sester de Notre Dame* (1936). Šmihel: Društvo združenih bivših študentk šmihelskega zavoda.
- MAZI, Vilko (ur.) (1933), *Usoda gluhtonemo mladine*. Ljubljana: Podporno društvo za gluhtonemo mladino.
- (ur.) (1937), *Pomoč gluhtonemi mladini*. Ljubljana: Podporno društvo za gluhtonemo mladino.
- (ur.) (1941), *Pomoč najbednejšim: Deset let društva za gluhtonemo mladino*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Prvo letno poročilo Kranjskega ustanovnega zavoda za gluhtonemo v Ljubljani (v slovenskem in nemškem jeziku)* (1907), Ljubljana: Kleinmayer & Bamberg.
- Slovenski biografski leksikon* (12) (1980), geslo »Alojzij Tome« (111–112).
- Štirideset let gluhtonemnice v Ljubljani: 1900–1940* (1940). Ljubljana: Učiteljska tiskarna.